

En vattenläcka i Lappgränd, Kyrkbacken

Arkeologisk antikvarisk kontroll

Västerås 232:1
Lappgränd 3
Västerås Domkyrkoförsamling
Västerås kommun
Västmanlands län
Västmanland

Ulf Alström

Innehåll

Sammanfattning.....	1
Inledning.....	2
Syfte och målsättning.....	2
Undersökningsresultat.....	3
Referenser	6
Kart- och arkivmaterial	6
Otryckta källor	6
Litteratur	6
Tekniska och administrativa uppgifter.....	7
Kartfigur.....	8

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2013

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2012/02954.

ISBN:978-91-7453-240-1

Västerås 2013

Sammanfattning

På grund av en vattenläcka i Lappgränd har Stiftelsen Kulturmiljövård akut utfört en arkeologisk antikvarisk kontroll i samband med markarbetena. I schaktet som mätte 4×4 m påträffades omrörda kulturlager men även en orörd stratigrafi i norra schaktväggen. Kulturlagren kunde dokumenteras med en sektionsritning som visar att platsen haft 1.3 m tjocka kulturlager. Ett ¹⁴C prov daterar sannolikt de äldsta lagren till 1400-talet.

Kulturlagren är unika så till vida att det knappast påträffats kulturlager på Kyrkbacksområdet förut. Därför är fyndet av kulturlager i Lappgränd synnerligen viktig för Västerås historieskrivning.

Inledning

På grund av en akut vattenläcka i Lappgränd i området Kyrkbacken i Västerås har Stiftelsen Kulturmiljövård utfört en arkeologisk antikvarisk kontroll.

Arbetet med dokumentation av kulturlager och efterföljande rapportarbete accepterades 2012-10-30 av Mälarenergi AB Service och Ledningsnät. Den arkeologiska kontrollen utfördes samma dag.

Formellt beslut togs av Länsstyrelsen i Västmanlands län 2013-01-30 (dnr: 431-5682-12).

Figur 1. Schaktning på grund av vattenläcka i Lappgränd 30 oktober 2012. (Foto från väst U. Alström.)

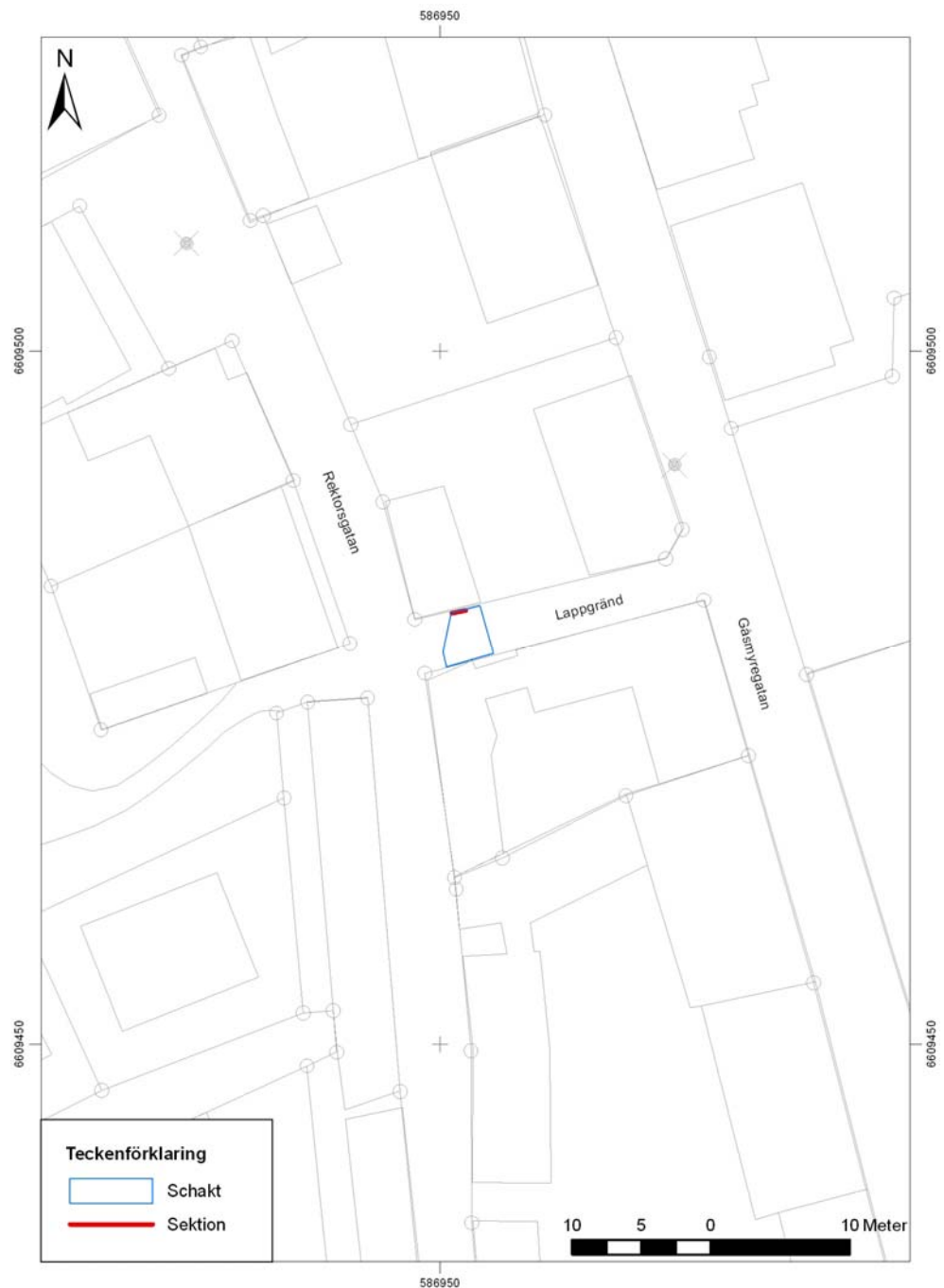
Syfte och målsättning

Syftet med den arkeologiska antikvariska kontrollen var att dokumentera kulturlagren som påverkades av schaktningarna som utfördes på grund av en akut vattenläcka i den smala gränden (figur 1).

Målsättningen med den arkeologiska antikvariska kontrollen var att dokumentera innehåll och tjocklek på kulturlagren samt att insamla material för en datering av kulturlagret.

Akuta vattenläckor har tidigare inträffat på Kyrkbacken utan att något arkeologiskt resultat uppnåtts. I schakten vid Blåsbogatan 12 och Rektorsgatan 18 påträffades endast modern fyllnig (Alström PM 2008, Alström 2012).

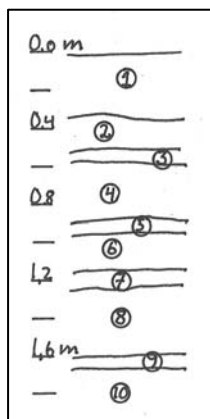
Undersökningsresultat

Figur 2. Lappgränd med det schaktningsövervakade området markerat med blå linje. Röd markering i schaktområdet markerar platsen för sektionsritningen (Utdrag ur Fastighetskartan. Skala 1:500.)

Schaktet som hade en oregelbunden yta var cirka 4×4 m och nära 2 m djupt. I schaktet fanns omrörda kulturlager där det sedan tidigare lagts ner rör. Men i schaktets norra del var kulturlagren intakta varför en sektion av schaktväggen dokumenterades.

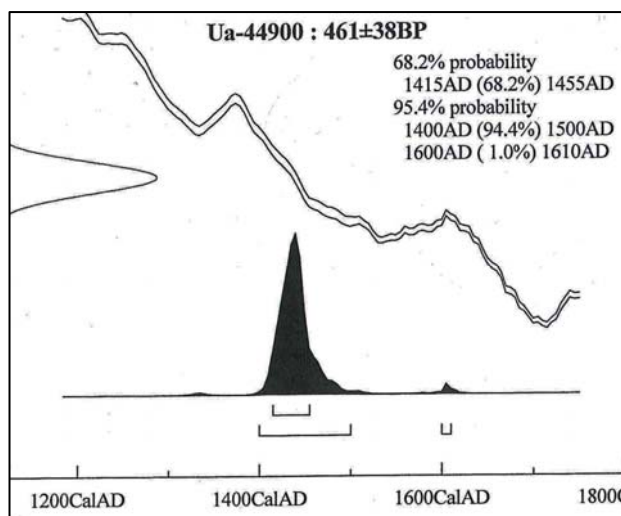
Centralt i schaktet i det omrörda kulturlagret påträffades 4 nerslagna spetsiga pålar. De nedre delarna var välbevarade och 0,25 m i diameter. Stolparna kan alltså inte knytas till någon stratigrafi. Men eftersom de var placerade mitt i Lappgränd kanske det antyder att Lappgränd inte är en ursprunglig företeelse utan kanske i tidigare skeden en smalare passage inne på en tomt som vid ett senare tillfälle omvandlats till en allmän kommunikationsled mellan Rektorsgatan och Gåsmyregatan.

Figur 3. Sektionsritning mot norr (se figur 2).

1, modernt påfört lager. 2, omrört lerlager med inslag av jord och organiskt material. 3, sandlager. 4, brunt organiskt material med gödsel och lite tegelfragment. 5, lerlager. 6, brunt kulturlager med gödsel. 7, ljusare brunt kulturlager med gödsel. 8, brunt kulturlager med gödsel och enstaka djurben (^{14}C prov från lager 8). 9, kulturlager med träflis och småsten. 10, ren lera (Sektion skala 1:40).

Kulturlagret som påträffades i Lappgränd är unikt. Med de omrörda lagren högst upp i stratigrafien är tjockleken cirka 1,3 m. Det är värt att påpeka att dokumentationen av kulturlager på området Kyrkbacken är viktig för stadens historia. I synnerhet som en ^{14}C analys från lager 8 föreligger.

Figur 4. ^{14}C dateringen visar att benet kommer från ett djur som med 95% sannolikhet dog under perioden 1400–1610. Med en nära 70% sannolikhet dog djuret under perioden 1415–1455 (Possnert 2012).

Med stor sannolikhet dateras också lager 8 till samma tidsperiod.

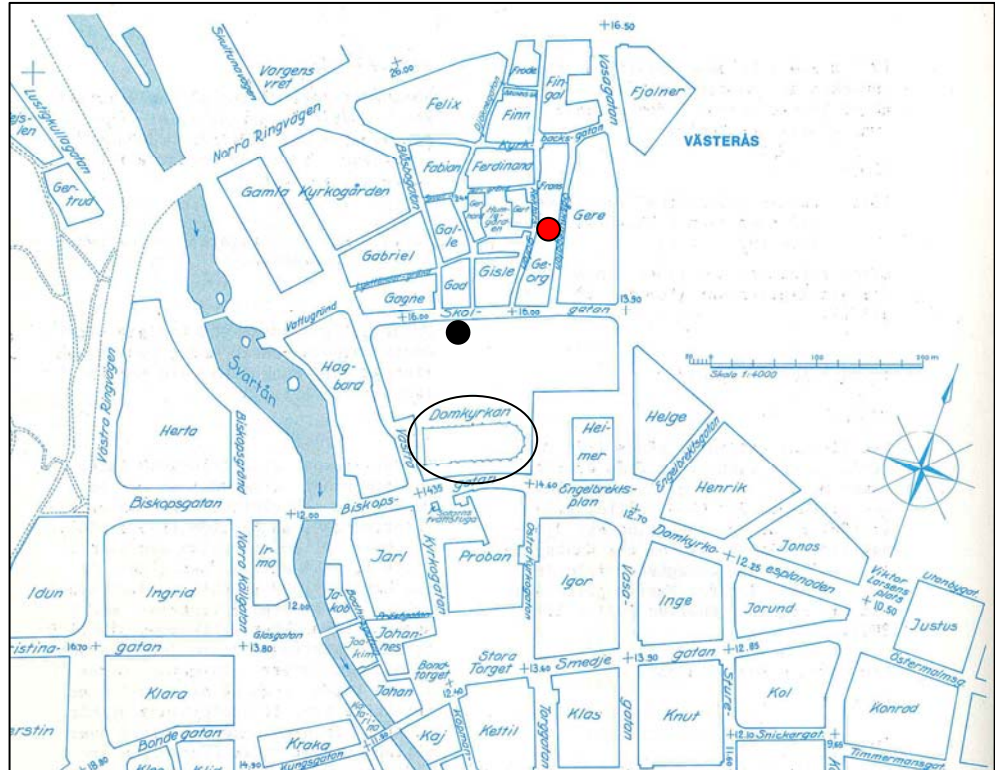
^{14}C analysen visar med stor sannolikhet att kulturlagret härstammar från 1400-talet. Bortsett från de fyra spetsade stolparna som var tätt nerslagna vid varandra påträffades inga egentliga bebyggelserester men träflisförekomsten i lager 9 kan tolkas som rester efter bygnadsverksamhet.

Dateringen från Lappgränd kan jämföras med dateringarna från Rudbeckianska skolan i kvarteret Domkyrkan cirka 100 m söder om Lappgränd. Vid Rudbeckianska skolan undersökte Riksantikvarieämbetet UV 2006 två ytor inför en utbyggnad av skolan. De äldsta lagren daterades till 1300–1400 talen (Bergqvist & Bäck 2009).

De dateringar som nu föreligger från de båda undersökningarna norr om domkyrkan pekar på att bebyggelse etableras i området efter det att domkyrkan byggts.

Domkyrkan anses ha byggts under 1200-talet med grundläggning på 1230-talet (Hammarskiöld 2005). En donation 1277 för kyrkans invigning anger det ungefärliga invigningsåret (Annuswer m.fl. 1990).

Västerås är emellertid känt som biskopssäte långt tidigare. Kanske så tidigt som 1103 (Palmqvist 1961).

Figur 5 Röd markering anger platsen för den antikvariska kontrollen i Lappgränd. Svart markering anger platsen för den arkeologiska förundersökningen vid Rudbeckianska skolan. Oval markerar Domkyrkan. (Karta från Medeltidsstaden 4.)

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala Fastighetskartan. Skala 1:500.

Medeltidsstaden 4. Västerås Utsnitt.

Otryckta källor

Alström, U., 2008. Blåsbogatan 12. Byte av servis. Promemoria. Kulturmiljövård Mälardalen. Västerås.

Hammar skiöld, R. 2005. Västerås Domkyrka. Kulturhistorisk karaktäristik.

Possnert, G., 2012. Resultat av obränt ben från Västerås, Västmanland. Ångströmlaboratoriet, Tandemlaboratoriet. Uppsala universitet.

Litteratur

Alström, U., 2012. En vattenläcka i Rektorsgatan, Västerås. Arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Stiftelsen Kulturmiljövård Rapport 2012:86. Västerås.

Annuswer, B. m.fl., 1990. Västerås 1000 år i centrum. Riksantikvarieämbetet. Västerås kulturnämnds skriftserie nr. 23 Västerås.

Bergqvist, J. & Bäck, M., 2009. Syslomannens tomt och kök i senmedeltidens Västerås. Raä. UV Bergslagen Rapport 2009:2. Örebro.

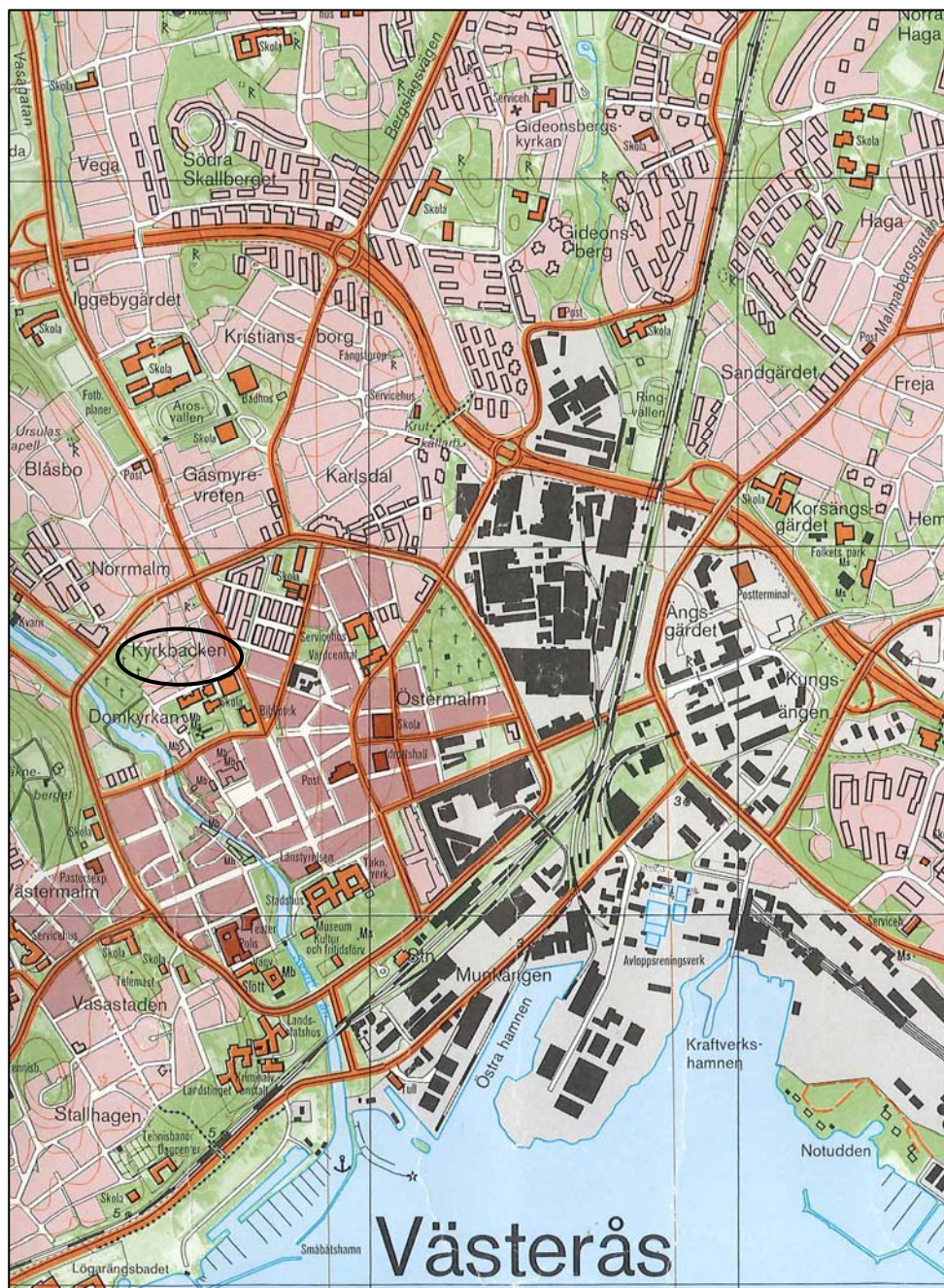
Palmqvist, A., 1961. Kyrkans enhet och papalismen. Studia Historico-Ecclesiastica Uppsaliensia. Uppsala.

Tekniska och administrativa uppgifter

KM projekt nr:	KM 12135
Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:	431-5682-12, 2013-01-30
Undersökningsperiod:	2012-10-30
Exploateringsyta:	Cirka 12–14 m ²
Personal:	Ulf Alström
Belägenhet:	Lappgränd 3. Kvarteret Georg, Västerås Domkyrkoförsamling, Västerås, Västmanland
Ekonomisk karta:	Västerås 11G:17
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Koordinater:	6609481/586959
Inmätningmetod:	Manuell
Dokumentationshandlingar:	Förvaras på KM
Fynd:	Inga fynd påträffades

Kartfigur

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet Gävle. Ärende nr MS2012/02954.

Figur 6. Undersökningsplatsens läge markerat med en oval. Utdrag ur Ekonomiska kartan. Skala 1:20 000.